

Rapport 3 jaar werking Hoboken

2023-2025

Liesbet De Groot, preventiewerker Hoboken, in
samenwerking met Kathleen Degroeve, medisch
milieukundige bij Gezondheidsmakers vzw

1-3-2026

gezondheidsmakers

Inhoud

Historiek	2
Doelstelling en kader van de preventiewerker	2
Sensibiliseren	2
Halfjaarlijkse rapporten.....	2
Preventiewerking	4
Doelstelling.....	4
Netwerk	4
Lerend netwerk	4
Methodiek	5
Woningonderzoeken/brononderzoeken.....	5
Wie bereikt?.....	6
Evolutie deelnamepercentage vingerprik in de wijken	7
Contacten met gezinnen per half jaar	8
Dalend aantal kinderen in de wijk door verhuis gezinnen.....	8
Humane biomonitoring Hoboken.....	9
Tijdlijn.....	10
Externe factoren die de werking beïnvloeden	10
Zorgondersteuning	13
Uitdagingen en oplossingen	13
Communicatie.....	13
Budget voor zorgondersteuning	13
Neutraliteit.....	13
Toekomstige inwoners van Hoboken.....	13
Vertrouwen	14
Aanpakken stofhinder door grond- en renovatiewerken in Hoboken.....	14
Wat brengt de toekomst?.....	15
Sensibiliseren in Hoboken	15
Preventie in de wijk	15
Dankwoord.....	16

Historiek

In Hoboken, een milieugezondheidskundig aandachtsgebied, worden al sinds de jaren 80 acties ondernomen om blootstelling aan zware metalen onder controle te krijgen. In 2022 sloten Umicore en het Departement Zorg opnieuw een overeenkomst waarbij Umicore financiële middelen voorziet in het *Fonds voor de uitvoering van het Preventiedecreet*.

Specifiek worden deze financiële middelen gebruikt voor:

- De aanwerving en tewerkstelling van een **preventiewerker in Hoboken** via een subsidie aan Gezondheidsmakers vzw;
- De **opvolging** (bemonstering, analyse en interpretatie) van de **loodgehalten in het bloed** van de kinderen in de wijken rond het bedrijf (Moretusburg/Hertogvelden, Visputten, Vinkevelen en Kapelstraat);
- De **zorgondersteuning** van kinderen met een zorgnood naar aanleiding van een ontwikkelingsproblematiek.

Doelstelling en kader van de preventiewerker

De preventiewerker heeft als doelstelling de gezondheidsbevordering, -bescherming en preventie bij de algemene bevolking en specifieke doelgroepen. Voor het voorkomen, de vroegdetectie en interventie bij milieugezondheidsschade, wordt ingezet op:

- Educatie;
- Structurele maatregelen;
- Omgevingsinterventies;
- Beleid;
- Afspraken en Regelgeving;
- Monitoring en surveillance;
- Zorg en begeleiding.

Dit gebeurt rechtstreeks naar de einddoelgroep of via relevante intermediairs.

Sensibiliseren

De hoofdactiviteit van de preventiewerker in Hoboken is **sensibilisering van de bewoners in Hoboken rond metalen**. Deze inwoners lopen immers meer risico op blootstelling aan metalen dan de gemiddelde Vlaming.

Ook informeert de preventiewerker over **blootstellingsbeperkende maatregelen**, zoals hygiënemaatregelen die bewoners best zelf uitvoeren of stofpreventiemaatregelen bij verbouwingen die de blootstelling kan verminderen.

Halfjaarlijkse rapporten

Halfjaarlijks wordt door Gezondheidsmakers vzw (regio Antwerpen) een voortgangsrapport opgemaakt. Daarin staat een rapportage van de ondernomen acties

en ervaren knelpunten bij het takenpakket van de preventiewerker tijdens het respectievelijk voorbije half jaar. Per rapport werd telkens ook een planning voor het respectievelijke komende half jaar opgenomen.

Deze rapporten zijn terug te vinden op <https://www.departementzorg.be/nl/mgag-hoboken#documentatie-samenwerkingsovereenkomst-umicore>

In dit eindverslag van de preventiewerking in Hoboken worden naast de doelstellingen ook de resultaten en realisaties van de verschillende activiteiten in de periode van 2023-2025 samengevat.

Preventiewerking

Doelstelling

De preventiewerker Liesbet **sensibiliseert de inwoners van Hoboken** over de risico's van metalen zoals lood en arseen, en hoe ze hierrond hun gezondheid kunnen beschermen. Ze zet extra in op de wijken Moretusburg/Hertogvelden, Visputten, Kapelstraat en Vinkevelden. Deze wijken maken deel uit van het onderzoeksgebied van de vingerprik en liggen binnen de medisch milieukundig belangrijkste invloedssfeer van de fabriek Umicore. Deze invloedssfeer ligt tot 1 km van de fabriek in noord/noordoostelijke windrichting (vanaf de Curiestraat).

Netwerk

Een goede preventiewerking kan niet bestaan zonder een **netwerk van (boven)lokale actoren**. Zo kan de preventiewerker problemen makkelijk aankaarten, inhoudelijk up-to-date blijven en via lokale partners de omwonenden ook indirect bereiken.

Dankzij dit netwerk kan de preventiewerker haar werking ook bij zorgverleners meer bekendmaken, zoals via de samenwerking met Nafis, toelichting artsen in opleiding, netwerkmomenten van de eerstelijnszone Antwerpen Zuid, welzijnsraad, ...

Lerend netwerk

De ervaring van de preventiewerker Hoboken wordt gedeeld met de PFAS-preventiewerkers die werkzaam zijn rond de fabriek 3M in Zwijndrecht en met de medisch milieukundige van Gezondheidsmakers vzw regio Antwerpen ter ondersteuning van de humane biomonitoring (HBM) in de stationsbuurt. De preventiewerker heeft namelijk veel ervaring met informeren over lood-inbloedwaarden van kinderen tijdens een huisbezoek en met huis-aan-huisrondes.

Methodiek

De preventiewerker beantwoordt **ad hoc vragen** die ze krijgt: naar aanleiding van ongerustheid (bv. telefonisch of per mail), over de zorgondersteuning, tijdens infomomenten, op evenementen, ...

Ze gebruikt (terugkerende) activiteiten en acties in Hoboken om de inwoners **structureel te bereiken**:

- Vingerprikken;
- Werkgroep Milieu en Gezondheid Hoboken;
- Via evenementen zoals de jaarmarkt en activiteiten van organisaties (tentoonstelling over Moretusburg van heemkundige kring van Hoboken, PFAS-toelichting in dienstencentrum, ...);
- Stuurgroep Zorgondersteuning;
- Gratis aanbod van buitenwijkse activiteiten tijdens vakantieperiodes.

De preventiewerker houdt de **contacten met partners** warm. Zo kan er **proactief** gecommuniceerd worden naar lokale actoren over een naderende vingerprik, resultaten ...

Ze zorgt voor **toegankelijke communicatie**:

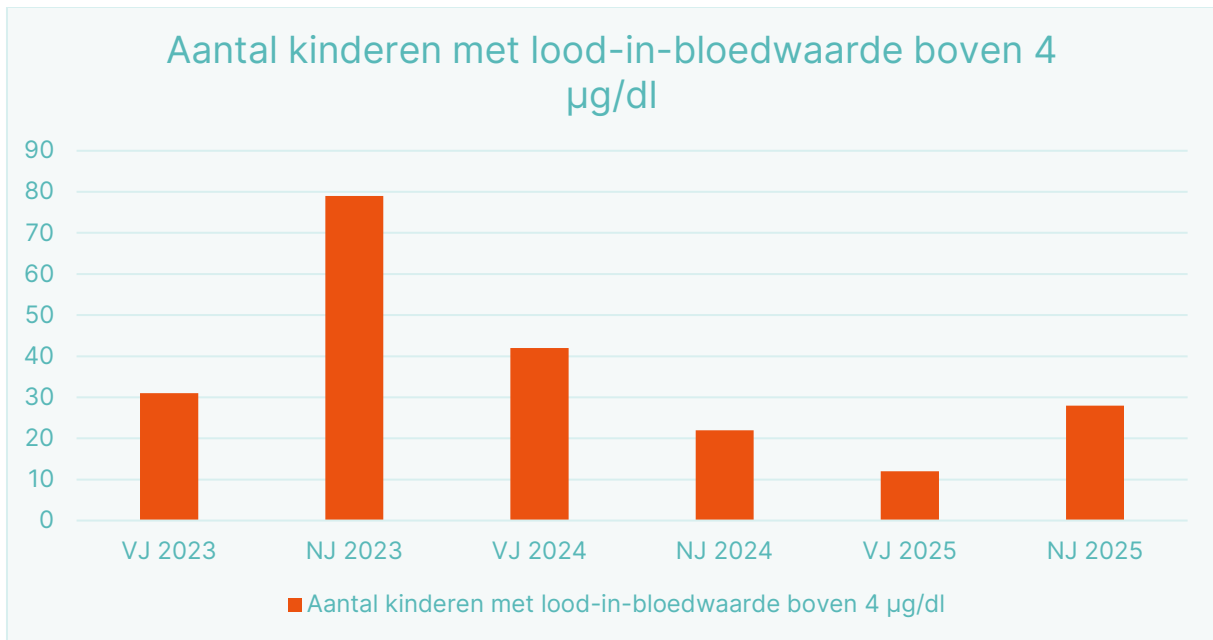
- Ondersteuning (ervaringsgerichte kijk) bij opmaak nieuwe folder 'Vermijd contact met metalen' van de stad Antwerpen;
- Gerichte doorverwijzing bij vragen over opkoop woningen zone 1 en 2 in Moretusburg, stofbeperkende maatregelen bij werven, ...;
- Aanmaak WhatsApp-groep om ouders laagdrempelig te bereiken;
- Opmaak van banner over preventiewerking Hoboken zodat de preventiewerker makkelijk herkenbaar is op evenementen;
- Inzetten van verschillende kanalen om zorgverleners te bereiken. De preventiewerker krijgt bijvoorbeeld regelmatig de kans om haar werking aan verpleegkundigen en artsen toe te lichten. Via de contactpersoon voor de artsen van de werkgroep milieu en gezondheid Hoboken wordt de nodige informatie verspreid naar de huisartsen van Hoboken.

Woningonderzoeken/brononderzoeken

Wanneer gezinnen kinderen met waarden boven 4 µg/dl lood-in-bloed hebben, stelt de preventiewerker hen voor om samen met haar een **checklist voor loodbronnen** (zoals loden leidingen) in de woning te overlopen. Als ze dit wensen, komt ook Umicore samen met de preventiewerker ter plaatse voor een **brononderzoek** (loden leidingen, loodverf, ...) met behulp van XRF, swipes en analyse kraanwater.

Van 2023 tot en met 2025 werd bij 28 gezinnen in het onderzoeksgebied een volledig brononderzoek door Umicore, in samenwerking met de preventiewerker, uitgevoerd.

Wie bereikt?

De preventiewerker legt steeds meer contacten met de bewoners van de wijken en daarbuiten. Ze bezoekt gezinnen met kinderen met verhoogde lood-in-bloedwaarden (boven 4 $\mu\text{g}/\text{dl}$ lood-in-bloed) persoonlijk voordat ze hun resultatenbrief krijgen. Voor ongeruste ouders met kinderen met een mogelijke verhoogde lood-in-bloedwaarde, werd de preventiewerker een **vertrouwenspersoon** waar ze makkelijk terecht konden met hun bezorgdheden.

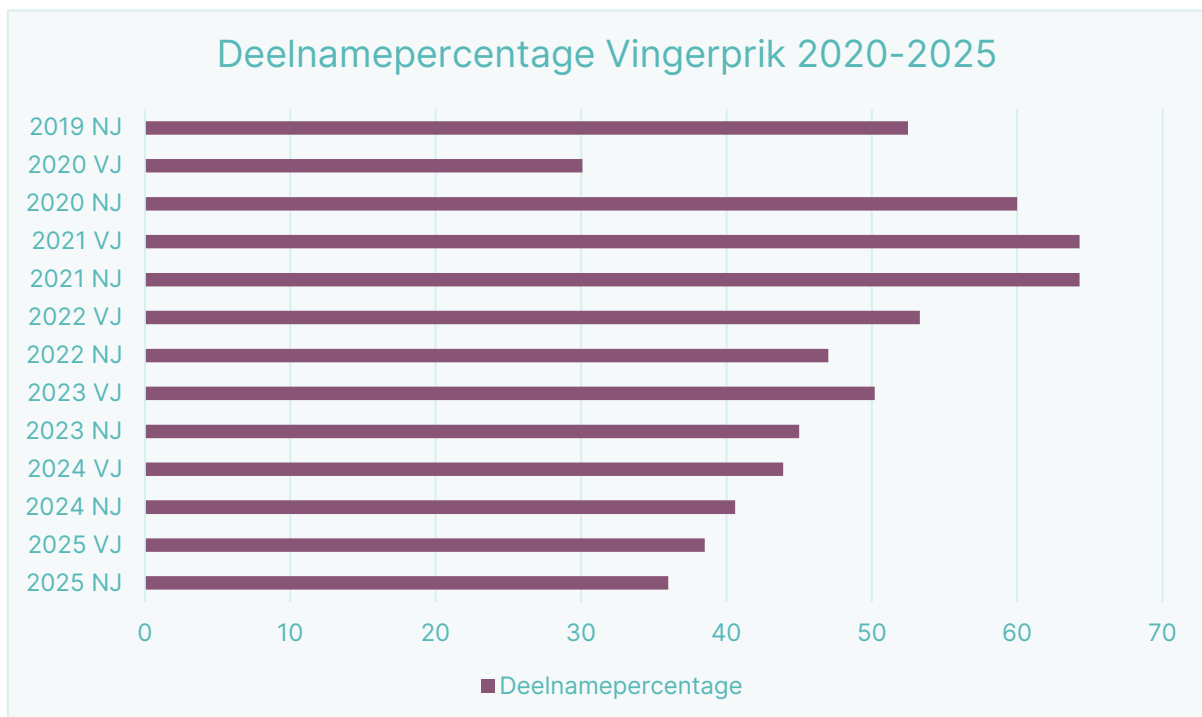
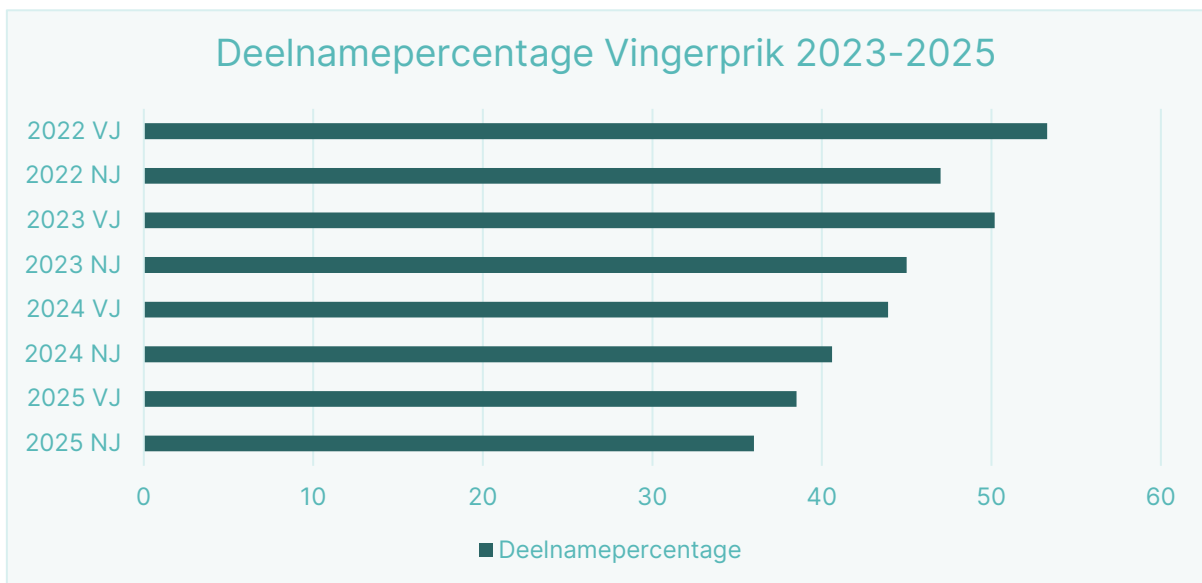
Voordelen van persoonlijk contact aan de deur:

- De meeste gezinnen waarderen het **persoonlijk informeren**. Enkele gezinnen willen deze persoonlijke aanpak niet meer;
- Tijd voor een babbel. Door de gezichtsuitdrukking en wederzijdse interactie kan de preventiewerker **sneller reageren**.
- Ruimte creëren om het budget voor zorgondersteuning en de vingerprik **bekend te maken**.

Evolutie deelnamepercentage vingerprik in de wijken

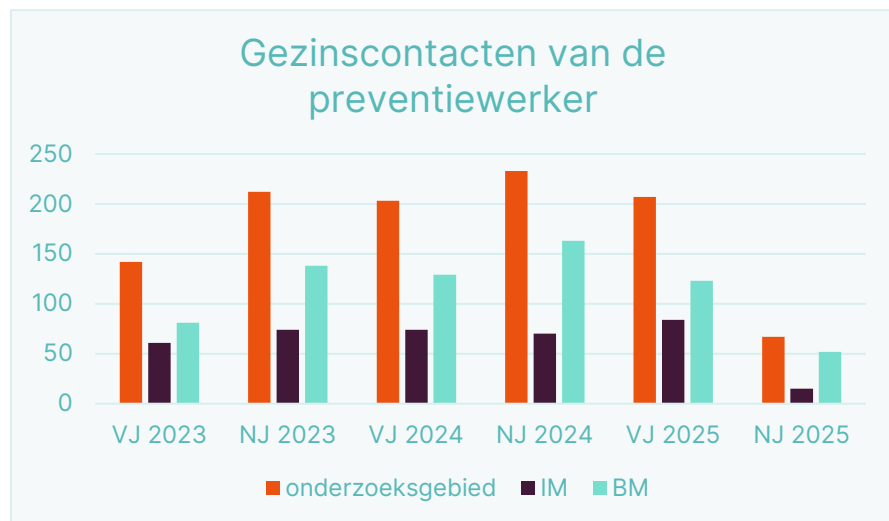
De preventiewerker zorgde mee voor een stijging in het deelnamepercentage van de vingerprik.

Sinds het najaar van 2023 geeft ze de uitnodigingsbrieven niet meer persoonlijk af, waarna zich een **dalende trend in de deelname aan de vingerprik** inzet. Een mogelijke andere factor voor de daling van het deelnamepercentage, is de uitbreiding van het onderzoeksgebied. De vingerprik is minder gekend in de wijken die sinds najaar 2023 deelnemen. Deelnamepercentage van 45% in de wijken Moretusburg/Hertogvelden en 32% in de wijken Vinkevelde/Kapelstraat.

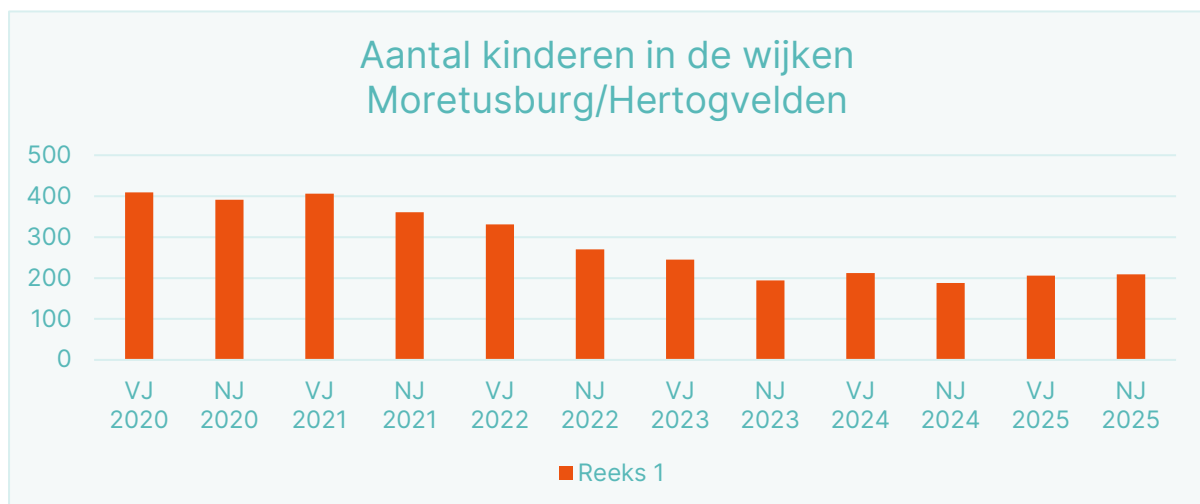

Contacten met gezinnen per half jaar

Sinds najaar 2025 tellen we niet langer alle gezinnen die aan de vingerprik deelnemen, maar enkel de gezinnen waar de preventiewerker **persoonlijk mee in gesprek** is gegaan, zoals bij het onthaal van de vingerprik.

Dalend aantal kinderen in de wijk door verhuis gezinnen

In 2020 beslist Umicore om de **woningen in de wijk Moretusburg over te kopen**, zodat er geen gezinnen met jonge kinderen meer kunnen wonen en de blootstelling op deze manier daalt. In MO1 biedt Umicore dit aan gezinnen van alle woningen aan. In MO2 enkel aan de gezinnen met kinderen. Ondertussen is het aantal kinderen in de wijken Moretusburg/Hertogvelden gehalveerd ten opzichte van 2020.

Bron: Apache, zomer 2024, artikel 'Een wijk neemt afscheid' door Fred Libert en Hanne Van Assche

Humane biomonitoring Hoboken

De preventiewerker helpt bij de rekrutering¹ van jongeren om **deel te nemen aan Humane Biomonitoring Hoboken**. Hiervoor worden allerhande werkwijzen toegepast:

- Via afspraken met jeugd- en sportdiensten en andere organisaties die jongeren bereiken zoals scholen, moskeeën, ...
- Ondersteuning bij het maken van promotiefilmpje door PIH.
- Huis-aan-huis in de zones waar te weinig jongeren zich kandidaat stelden.

¹ Verslag intervisie 'rekrutering HBM Hoboken' 24012024

Tijdljn

Externe factoren die de werking beïnvloeden

Sinds de start van de preventiewerker zijn er externe factoren die haar werking beïnvloeden. Een kort overzicht van deze gebeurtenissen tijdens haar werking van de laatste drie jaar:

MAART 2023

Communicatie
resultaten
eenmalige
uitgebreide
vingerprik van
2022

In **november 2022** werd door het Provinciaal Instituut voor Hygiëne (PIH) een **extra onderzoek bij kleuters** georganiseerd om een meer volledig beeld te krijgen van de blootstelling aan lood in een ruimere omgeving van Umicore. Via dit extra onderzoek wordt bevestigd dat de lood-in-bloedwaarden afnemen naarmate de afstand tot de fabriek toeneemt. Ook wordt bevestigd dat de loodblootstelling verder strekt dan de wijken Moretusburg-Hertogvelden. Deze **resultaten worden in maart 2023 publiek gemaakt**.

2023

Ondersteuning
bij rekrutering
HBM Hoboken
en
contextanalyse

In het **najaar van 2022 ging het humane biomonitoringsonderzoek (HBM)** in de omgeving van Hoboken van start. Tweehonderd jongeren die wonen binnen een straal van 3 km rond de Umicore site in Hoboken, Hemiksem of Krubek, en die geboren zijn tussen 2007 en 2010 worden uitgenodigd door de onderzoeksgroep PIH in opdracht van het Departement Zorg. In **2023** merken de onderzoekers dat er in bepaalde zones van het onderzoeksgebied een te lage deelname is. De preventiewerker zoekt samen met eerstelijnszone Zuid naar kanalen om de HBM meer bekendheid te geven. Uiteindelijk gaat een medewerker van de eerstelijnszone Zuid, de preventiewerker en de medisch milieukundige van regio Antwerpen deur aan deur om de laatste deelnemers te **rekruteren**. Daarnaast werd ook een **risicobeleving** in de omgeving van Umicore uitgevoerd door Universiteit Antwerpen in 2024. De preventiewerker helpt bij de werving van deelnemers voor deze bevraging zodat een representatieve weergave van de bevolking wordt bekomen. Op de laatste klankbordgroep van HBM Hoboken op 09 mei 2025 worden de resultaten van de risicobeleving besproken en input aan de deelnemers gevraagd.

NAJAAR 2023

Uitbreiding
onderzoeks-
gebied
vingerprik

In het **najaar van 2023** wordt de vingerprik in Moretusburg en Hertogvelden uitgebreid met statistische sectoren (Vinkevelen en Kapelstraat) in de 1 km zone ten noordoosten van Umicore. De preventiewerker is goed gekend in de wijken Moretusburg/Hertogvelden. Met **de uitbreiding van het onderzoeksgebied** werkt de preventiewerker aan haar bekendheid en die van de vingerprik in de wijken Vinkevelen en Kapelstraat. De preventiewerker merkt doorheen de jaren dat er nog steeds (nieuwe) inwoners zijn die de metalenproblematiek in

2024

Geen verklaring
voor hogere
waarden
najaar 2023

Het gemiddelde loodgehalte van kinderen in de wijken Moretusburg/Hertogvelden is in de huidige campagne toegenomen ten opzichte van het voorjaar 2023 (respectievelijk 3,85 µg/dl (SD=3,04) t.o.v. 2,07 µg/dl (SD=1,58)). **Er wordt geen eenduidige verklaring voor verhoogde waarden najaar 2023 gevonden¹.**

MEI 2024

Uitvaardiging
politie-
verordening
handhaving

In **mei 2024** vaardigt de stad Antwerpen een **politieverordening** uit zodat milieuhandhaving makkelijker kan ingrijpen bij stofhinder tijdens wegenwerken en bouwwerven in Hoboken.
In het **najaar van 2024** werden de **groepsresultaten van de HBM Hoboken bekend** gemaakt.

JANUARI 2025

Fusie Vlaamse
Logo's tot
Gezondheids-
makers vzw

In **januari 2025 fusioneert Logo Antwerpen vzw** met de andere Logo's in Vlaanderen tot **Gezondheidsmakers vzw**. Door de veranderde organisatiestructuur en branding wordt de website van de preventiewerking aangepast naar <https://gezondheidsmakers.be/preventiewerking-hoboken> en <https://gezondheidsmakers.be/inspiratie/preventiewerker-liesbet-helpt-inwoners-van-hoboken-rond-metalen>

2025
Verspreiding
nieuwe folder

Eén van de aanbevelingen uit de risicobeleving van 2024 is meer communicatie vanuit de Overheid en een voorkeur voor papieren drager. **Begin 2025 wordt de nieuwe folder 'Vermijd contact met metalen. Volg deze tips'** uitgebracht door de stad Antwerpen en verdeeld naar alle inwoners van Hoboken. De preventiewerker en medisch milieukundige bij Gezondheidsmakers hebben samen met de andere actoren de inhoud mee vorm gegeven. De preventiewerker helpt de folder te verspreiden naar organisaties in Hoboken.

JUNI 2025
Kanker-
onderzoek
HBM-gebied

In **juni 2025** wordt het rapport van het **Kankeronderzoek in het gebied van de HBM Hoboken** publiek gemaakt door het Departement Zorg.

SEPTEMBER
2025
Aanvraag
aanpassing
bijzondere
voorwaarden
milieuvergunning
door Umicore

In **september 2025** vraagt Umicore een **aanpassing aan de bijzondere voorwaarden van de omgevingsvergunning**. De preventiewerker krijgt veel vragen van inwoners van Hoboken, terwijl ze niet op de hoogte was van de timing van deze aanvraag.

Zorgondersteuning

Stijgende aanvragen voor budget zorgondersteuning:

- In de periode van 2020 tem 2022 werden **40 schriftelijke aanvragen** ingediend.
- Sinds 2023 kunnen artsen ook online aanvragen voor zorgbudget indienen. In de periode van 2023 tem 2025 werden **105 aanvragen ingediend, waarvan 60 schriftelijk en 45 digitaal**. De toegekende financiële ondersteuning aan gezinnen is meer dan vertienvoudig ten opzichte van de eerste drie jaar.

Uitdagingen en oplossingen

De preventiewerker komt meerdere drempels tegen tijdens haar werking. Haar netwerk zorgt ervoor dat de drempels gekend zijn en sommige kunnen verholpen worden.

Communicatie

Communicatie over milieu gerelateerde gezondheidsinfo blijft een evenwichtsoefening, voor verschillende redenen:

1. De hoeveelheid en soort informatie,
2. Het kanaal: via welke weg verspreiden we de info,
3. De timing: wanneer kunnen we best communiceren.

We herkennen de resultaten van het onderzoek over risicobeleving zware metalen in de omgeving van Umicore in Hoboken: meningen van respondenten zijn divers, maar één van de algemene conclusies is dat de **overheden meer moeten communiceren naar omwonenden**.

Het blijft een zoektocht hoe we de groepsresultaten van de halfjaarlijkse vingerprik tot bij de inwoners krijgen. Zowel op online als fysieke infomomenten is de opkomst laag.

Budget voor zorgondersteuning

Het blijft moeilijk om kinderen **direct de gepaste hulp te bieden** door een tekort aan zorgverleners.

Neutraliteit

Metalen en gezondheid is een **politiek en persgevoelig thema**. Hier wordt rekening mee gehouden bij de aanwezigheid van de preventiewerker op evenementen.

Toekomstige inwoners van Hoboken

De preventiewerker heeft makelaars in Hoboken gesensibiliseerd, waarbij sommige de adviezen meenemen naar hun klanten. Maar **niet alle makelaars van immobiëlen en**

notarissen lichten toekomstige kopers van woningen in Hoboken in over de metalenproblematiek.

Vertrouwen

Uit de vragen van de inwoners van Hoboken blijkt dat ze verwachten dat de preventiewerker **op de hoogte is van alle activiteiten van Umicore en van initiatieven van de lokale en Vlaamse overheidsdiensten.**

De preventiewerker heeft al regelmatig tijdens overleg erop aangestuurd om haar heel het jaar door goed op de hoogte te houden zodat ze lokale vragen kan beantwoorden of correct kan doorverwijzen, bv. aanpassing voorwaarden milieuvergunning.

Aanpakken stofhinder door grond- en renovatiewerken in Hoboken.

De preventiewerker kreeg afgelopen jaren meerdere vragen van inwoners van Hoboken dat ze **ongerust zijn over de stofhinder die de werkzaamheden** (afbraak grote gebouwen, straatwerken, ...) in Hoboken veroorzaakten. De preventiewerker heeft deze ongerustheid bij stad Antwerpen aangekaart. In 2024 heeft de dienst milieutoezicht van de stad Antwerpen werven in Hoboken meer gecontroleerd en werfleiders aangesproken. Er werd een politieverordening handhaving stofhinder uitgevaardigd.

Wat brengt de toekomst?

Sensibiliseren in Hoboken

Het aantal inwoners van de wijken Moretusburg/Hertogvelden is gehalveerd. Dit merken we in de contacten met de preventiewerker die hoger liggen bij de inwoners buiten deze zone. Het deelnamepercentage aan de vingerprik in het najaar 2025 ligt bij de kinderen van de wijken Moretusburg/Hertogvelden (45%) dan weer wel hoger dan bij de kinderen in het nieuwe deel van het onderzoeksgebied (Vinkevelen en Kapelstraat: 32%).

De preventiewerker zal de **vingerprik in het nieuwe gebied verder bekendmaken**.

Er moet gezocht worden naar een andere priklocatie dan de Vlinder vanaf najaar 2026, omdat organisatie CVO dan niet meer in het gebouw zal verblijven.

Deelnamepercentage van de vingerprik bij peuters (1-2,5 jaar) ligt laag. De preventiewerker wil dit de komende jaren graag verhogen.

De preventiewerker zal Umicore en het Departement Zorg ondersteunen bij vragen over implementatie 'bereiken zwangere vrouwen' (zie intentieverklaring 'haalbaarheidsstudie').

Preventie in de wijk

Het blijft belangrijk een **persoonlijk, lokaal aanspreekpunt** te hebben. Dit niet enkel om de mensen te sensibiliseren, maar ook om bottom-up te signaleren en hierop te reageren. Alleen zo krijg je de volledige mix van preventiestrategieën die nodig is om de negatieve effecten van vervuilende stoffen op de gezondheid te verminderen.

Dankwoord

De preventiewerking kan niet bestaan zonder de ondersteuning van de medisch milieukundige bij Gezondheidsmakers vzw, Kathleen Degroeve en het Departement Zorg, Liesbet Van Rooy en al haar partners.

Hartelijk dank voor jullie ondersteuning. Met inzet, kennis en empathie werken we aan een gezondere gemeenschap en gaan we voor een verdere daling van de lood-in-bloedwaarden bij de inwoners van Hoboken.

MEER INFORMATIE

Voor meer details zie halfjaarlijkse rapporten preventiewerker op <https://www.departementzorg.be/nl/mgag-hoboken> of het verhaal van de preventiewerker op <https://gezondheidsmakers.be/preventiewerking-hoboken>.